

*Катерина РЯБЕЦЬ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
заступник декана юридичного факультету
Міжгалузевого інституту управління*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОДОКОРИСТУВАННЯ

Ключові слова: вода, водокористування, правове регулювання, водне законодавство, стандартизація, нормування

Згідно з даними ЮНЕСКО, сьогодні у світі 1,5 мільярда людей не мають доступу до якісної питної води, а за прогнозами Всесвітньої метеорологічної організації, до 2020 року нестачу питної води може відчути все населення планети Земля [1].

У зв'язку з економічними негараздами в Україні в 1990–1998 роках обсяги використання прісної води на виробничі потреби значно зменшилися. Разом із тим за той же період потрапляння забруднених стоків у поверхневі водні об'єкти зросло на третину; частка забруднених стічних вод у загальному водовідводі збільшилася майже в 2,4 раза. Це при тому, що централізоване водопостачання в Україні було й залишилося на рівні 21%. Для порівняння: у країнах Балтії цей показник становить 80–90%, у ФРН – 90%, Європейській частині Росії – 45%, Білорусі – 40%. До того ж водопостачання в Україні на 80% здійснюється за рахунок поверхневих (забруднених) вод, на 20% – підземних (артезіанських) вод (у цивілізованому світі – навпаки). 45% населення України вживає питну воду, що не відповідає стандартам якості, прийнятим ще в 1982 році і далеким від європейських вимог [2].

На основі Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року [3], схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року, був розроблений проект Стратегії націо-

нальної екологічної політики на період до 2020 року [4], у розділі 1 якого визначено низку актуальних проблем реалізації сучасної національної екологічної політики, серед яких велика увага приділена і водним, а саме: «Значна частина водних об'єктів втратила природну чистоту, порушена їх здатність до самоочищення. У ряді областей скидання забруднених вод у річки перевищує обсяг природного стоку. Водні об'єкти забруднені сполуками важких металів азоту, сульфатами, нафтопродуктами та фенолами. Витрати свіжої води на одиницю випущеної продукції в Україні перевищують аналогічні показники у Франції в 2,5 раза, Німеччині та Великобританії – у 4,3 раза».

Проблеми правового регулювання водокористування зачіпають життєво важливі інтереси кожної людини, суспільства та держави в цілому. Зважаючи на проблематичність даного питання, воно викликає зацікавленість певного кола вчених-юристів та екологів. Проте вони не досліджують водне законодавство як єдиний об'єкт своїх наукових робіт, а розглядають його лише у контексті екологічного законодавства.

Стрімке погіршення якості водних ресурсів, викликане недосконалим водним законодавством, та відсутність окремих наукових робіт у галузі правового забезпечення водокористування обґрунтовують *актуальність досліджуваної теми*.

На погляд В.В. Костицького, проблеми збереження водних ресурсів України вимагають сьогодні здійснення комплексу наукових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання водних об'єктів, збереження водності річок в Україні. Вчений вважає, що в забезпеченні здійснення таких заходів важлива роль належить законодавству, яке регулює водні відносини [5, 105].

Відносини щодо охорони, використання та відтворення водних ресурсів являють собою самостійний предмет правового регулювання підгалузі водного права. Своєю чергою, водне право є підгалуззю природноресурсового права. А.П. Гетьман і С.В. Разметаєв зазначають, що за роки незалежності України екологічне законодавство зазнало істотного розвитку, що призвело до нагромадження великої кількості нормативно-правових актів в екологічній сфері. Здебільшого завершене поресурсне врегулювання відповідних екологічних відносин, прийнято законодавчі акти у формі законів або кодексів щодо правового регулювання використання всіх основних природних ресурсів [6].

Проте в науці існує й інша думка. Так, О. Богачова вважає, що в законодавстві України наявна тенденція до нерівномірного розвитку його галузей і підгалузей. Це ускладнює досягнення їх збалансованого співвідношення. Поряд із швидким розвитком законодавства з питань економіки та правового забезпечення розвитку галузей господарства повільно змінюється законодавство з питань охорони здоров'я та екології [7].

Право водокористування являє собою право конкретного суб'єкта користуватися, володіти, а в певних випадках і розпоряджатися наданим йому у визначеному порядку відповідним водним об'єктом у межах, передбачених водним законодавством [8, 196].

Нормативно-правова база, що врегулює водні відносини, поєднує у собі положення Конституції України, Водний кодекс України від 6 червня 1995 року, Закони України: «Про питну воду та питне водопоста-

чання» від 10 січня 2002 року; «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства» від 17 січня 2002 року; «Про Загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006–2020 роки» від 3 березня 2005 року тощо.

На нашу думку, зазначені законодавчі акти є певним досягненням України в галузі правового регулювання водного господарства. Проте водне законодавство характеризується і певними недоліками. Так, наприклад, на сьогодні законодавчо не визначено виконавця послуг з подачі води, через це немає і підприємств з обслуговування приладів обліку води, бракує відповідних спеціалістів, які надавали б послуги з монтажу чи демонтажу лічильників, відвозили прилади на перевірку [9].

Загальнодержавна програма розвитку водного господарства передбачає впровадження державної політики, спрямованої на запобігання зростанню антропогенного впливу на довкілля, забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності населення і господарської діяльності та захисту водних ресурсів від забруднення та виснаження, раціональне використання водних ресурсів, забезпечення сталого функціонування екосистем у басейнах річок України, запобігання шкідливій дії води і ліквідацію її наслідків.

Недоліком зазначеної вище Програми вважаємо відсутність чіткого закріплення національних напрямів реалізації державної водної політики. Саме тому, на наш погляд, водне законодавство потребує прийняття спеціального закону про основні напрями державної політики в галузі охорони, використання та відновлення водних ресурсів. У зміст державної водної політики ми вкладаємо систему заходів, які здійснюють органи державної влади щодо водних ресурсів з метою їх раціонального використання, охорони та покращення якісних показників.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України є управління водними ресурсами, яке розглядається як один із найважливіших чинників сталого розвитку суспільства. Проблема сталого розвитку

водогосподарського комплексу полягає в тому, що використання водних ресурсів не обмежується лише сферою водного господарства, а поширюється на більшість міжгалузевих комплексів національного господарства, кожен з яких відзначається технологічною, виробничо-технічною та функціонально-продуктовою неоднорідністю. Тому політика сталого водокористування має узгоджуватись із реалізацією галузевих пріоритетів [10].

Сучасні природоохоронні нормативно-правові акти мають бути міцним підґрунтям регулювання не тільки відносин щодо охорони та використання водних ресурсів, а й запобігання шкідливій дії вод, покращення їх якісних показників. Досягти зазначеного можна за умови прийняття нових нормативно-правових актів у галузі метрології та стандартизації, які нині здебільшого діють ще з радянських часів. Значним позитивом на сьогодні є підготовка Інститутом стандартизації останньої редакції державного стандарту на фасовану воду. Запровадження його допоможе чіткіше визначити якість води.

В Україні якість води визначається за 27 показниками ГОСТу 1984 року, у той час як в Євросоюзі користуються 66 показниками. Своєю чергою, Всесвітня організація охорони здоров'я пропонує дотримуватись 200 вимог, мотивуючи це тим, що 80% хвороб людини пов'язані із вживанням неякісної води, до складу якої можуть входити речовини, що викликають токсичні ефекти, мутагенні та канцерогенні [9].

У нашій державі стандартизацію і нормування щодо використання вод і відтворення водних ресурсів здійснюють з метою забезпечення екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки вод шляхом встановлення комплексу взаємопов'язаних нормативних документів, які визначають взаємопогоджені вимоги до об'єктів, що підлягають стандартизації і нормуванню [11, 198]. До комплексу нормативних документів зі стандартизації в галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів згідно зі ст. 34 Водного кодексу України належать до-

кументи, які містять: основні положення; терміни та поняття, класифікації; методи, методики і засоби визначення складу та властивостей вод; вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації та прогнозування кількісних і якісних показників стану вод; вимоги щодо раціонального використання вод у галузевих стандартах та технічних умовах на процеси, продукцію і послуги; метрологічні норми, правила, вимоги до організації робіт; інші нормативи зі стандартизації в цій галузі.

Підвищення якості поверхневих і підземних вод згідно з проектом Стратегії національної екологічної політики на період до 2020 року передбачається здійснювати шляхом:

- підвищення якості води на засадах багасейнового й інтегрованого управління водними ресурсами та задоволення потреб населення у високоякісній питній воді;
- значного підвищення ефективності виконання комплексних програм з упровадження нових технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві та на транспорті;
- підвищення ефективності технологій очищення виробничих стічних вод та утилізації їх осадів, зменшення скидів у водойми висококонцентрованих стічних вод через систему централізованої каналізації;
- зниження рівня забруднення водних ресурсів унаслідок використання мінеральних добрив, синтетичних миючих засобів, нафтопродуктів і хімічних засобів захисту рослин;
- подолання кризового стану системи водопровідно-каналізаційного господарства та підвищення ефективності комунальних очисних споруд;
- забезпечення своєчасного проведення відповідних заходів під час аварій на об'єктах водної інфраструктури та перебоїв з водопостачанням;
- удосконалення контролю та спостереження за цілісністю розподільної мережі, зменшення витрат води у таких мережах.

Доповнюючи зазначене вище, на наш погляд, доречно законодавчо закріпити: за-

провадження системи знезараження питної води шляхом впровадження новітніх технологій очищення діоксидом хлору, а не шкідливим хлоруванням; зобов'язаність усіх підприємств-водокористувачів перейти на європейський рівень очищення промислових стоків і викидів; припинення забудови берегів та створення паркових зон уздовж і біля водних об'єктів великих міст України.

Чинним законодавством водогосподарським організаціям надано право контролю за охороною, раціональним використанням та відтворенням водних ресурсів, який вони здійснюють разом із органами охорони природи, представниками прокуратури, органами державних податкових адміністрацій. На жаль, як свідчать результати перевірок, порушень водоохоронного законодавства ще досить багато [11].

На нашу думку, зменшувати кількість водних порушень потрібно не тільки за раху-

нок стягнення штрафів, а й систематичної роз'яснювальної роботи, надання консультацій місцевим органам влади та водокористувачам щодо утримання водних об'єктів.

Підсумовуючи розгляд проблем правового регулювання водокористування, вкажемо на такі зазначені нижче шляхи їх подолання.

По-перше, – це перегляд нормативно-правової бази водного права і приведення її у відповідність до сучасних вимог.

По-друге, прийняття спеціального закону про основні напрями державної політики в галузі охорони, використання та відновлення водних ресурсів.

По-третє, прийняття нових нормативно-правових актів у галузі метрології та стандартизації.

По-четверте, необхідно законодавчо визначити виконавця послуг з подачі води.

Список використаних джерел:

1. Яцик А. Горизонти водного господарства України / А. Яцик // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 194. – С. 9.
2. Дробноход Н. Устойчивое экологически безопасное развитие: украинский контекст: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.greenparty.ua>
3. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 79. – Ст. 2961.
4. Проект Стратегії національної екологічної політики на період до 2002 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>
5. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду: держава, право, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) / Костицький В.В. – [2-е вид.] – К.: Український інформаційно-правовий центр, 2001. – 390 с.
6. Гетьман А.П. До питання розробки проекту Екологічного кодексу України / А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв // Екологічний вісник. – 2003. – № 3–4. – С. 20.
7. Богачова О. Удосконалення законодавства – основна мета законотворчого процесу / О. Богачова // Право України. – 2006. – № 5. – С. 12.
8. Екологічне право України: [підруч. для студентів юрид. вищ. навч. закл.] / А.П. Гетьман, М.В. Шульга, В.К. Попов та ін.; за ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. – Х.: Право, 2005. – 384 с.
9. Прокопенко О. А без води... / О. Прокопенко // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 192. – С. 9.
10. Хвесик М. Водний ресурс як складова інноваційного розвитку / М. Хвесик // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 152. – С. 6.
11. Природноресурсове право: навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – 376 с.
12. Сташук В. Вода в руслі законів / В. Сташук // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 101. – С. 9.

Катерина РЯБЕЦЬ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОДОКОРИСТУВАННЯ

Резюме

Досліджуються нормативно-правові акти водного законодавства. Аналізуються проблеми застосування їх норм при врегулюванні процесу охорони, використання та відтворення водних ресурсів. Аналізується законодавство у сфері метрології та стандартизації використання водних ресурсів. Надаються пропозиції щодо зменшення кількості водних правопорушень та удосконалення правового регулювання водокористування.

Екатерина РЯБЕЦЬ

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Резюме

Исследуются нормативно-правовые акты водного законодательства. Анализируются проблемы применения их норм при урегулировании процесса охраны, использования и возобновления водных ресурсов. Анализируется законодательство в сфере метрологии и стандартизации использования водных ресурсов. Даются предложения по уменьшению количества водных правонарушений и усовершенствованию правового регулирования водопользования.

Catherine RYABETS'

SOME PROBLEMS OF WATER USAGE MANAGEMENT LEGAL REGULATION

Summary

The normative acts of water legislation are examined. The problems of those norms enforcement in regulating protection, usage and reproduction of water resources are analyzed. The legislation in the sphere of water resources metrology and standardization are studied. The proposals on reduction of water usage management regulations and its violations and water usage management legal regulation improvement are formulated by the author.